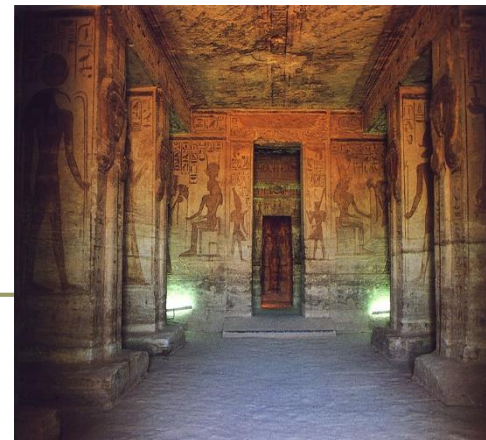

OŠETŘOVATELSKÝ PROCES PŘI ZAJIŠTĚNÍ SPIRITUÁLNÍCH POTŘEB

PhDr. Natália Beharková, PH.D.
nbehar@med.muni.cz
Katedra ošetřovatelství LF MU Brno

Pojmy

- Agnostik - osoba, která pochybuje o existenci Boha či nejvyšší bytosti, nebo je přesvědčena, že existence Boha nebyla dokázána
- Ateista - popírá existenci Boha
- Teizmus - víra v jednoho nebo více bohů
- Monoteizmus - víra v existenci jediného Boha
- Polyteizmus - víra a uctívání mnoha božstev
- Spiritualita – způsob duchovního života v intencích náboženství nebo nezávisle na něm; všeobecná definice neexistuje, protože je to jedinečná kvalita každého člověka (MUDr. Eva Kalvínská, 2010)

Víra

- je univerzální – je to charakteristika žití, činnosti a sebepochopení;
- mít víru znamená věřit, nebo odevzdat se někomu, nebo něčemu

Náboženství

- je organizovaný systém uctívání;
- věrouka, rituály a praktiky obvykle ve vztahu ke smrti, sňatku, ke spasení;
- mají vlastní pravidla chování, aplikovatelné na denní život;
- může ovlivňovat způsob života, postoje a pocity k nemoci, smrti;
- může lidem pomoci připravit se na smrt a posilovat jej počas života.

Náboženství a nemoc

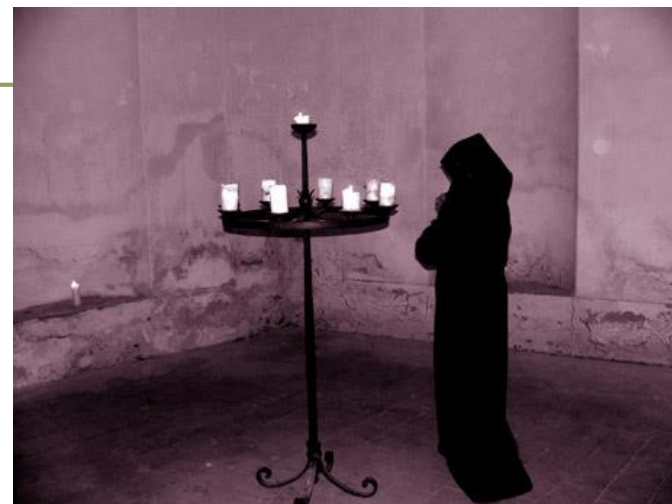
- pohlíží na nemoc jako: zkouška víry, nebo trest
- možný konflikt s medicínskou praxí.

ZP informovanost o náboženstvích

- Nelze znát všechny praktiky náboženských skupin, informovanost ZP o hlavních náboženských skupinách je však žádoucí
- Představitelé církví mohou být zdrojem informací nebo poskytnutí rady, jak pečovat o lidi s respektem jejich náboženského vyznání

Duchovní vývoj v jednotlivých věkových etapách života

Modlící se šité v mešitě v Najafu.

Spirituální potřeby
v ošetrovatelském procesu

Duchovní zdraví
a ošetrovatelský proces

World Health Organisation

Statement 1990:

Spirituální aspekty péče o pacienty jsou takové stránky lidského života, kt. se nějakým způsobem vztahují k zážitkům, přesahujícím smyslový fenomén.

Nejsou stejné jako náboženské prožitky, ačkoli pro mnoho lidí je náboženství vyjádřením jejich spirituality. Na spirituální rozměr lidského života můžeme nahlížet jako na něco, co **propojuje fyzické, psychologické a sociální složky života jedince.**

Často se spiritualita chápe jako zabývání se **smyslem a účelem** života a pro lidi na sklonku života je běžně spojována s potřebou **odpuštění, usmíření a potvrzením jejich hodnoty a užitečnosti.**

Nursing Concepts for Health Promotion

Spiritualita

- hodnota, kt. **přesahuje náboženské začlenění**, jež usiluje o inspiraci, úctu, respekt, **smysl** a účel, dokonce i u těch, kteří nevěří v Boha.
- Spirituální rozměr se pokouší o to být v harmonii s univerzem, snaží se odpovídat na otázky ohledně nekonečnosti a dostává se **do popředí** především v obdobích **emočního stresu, fyzické i duševní nemoci, bolestné ztráty, či úmrtí**.

Rozlišení mezi spiritualitou a religiozitou

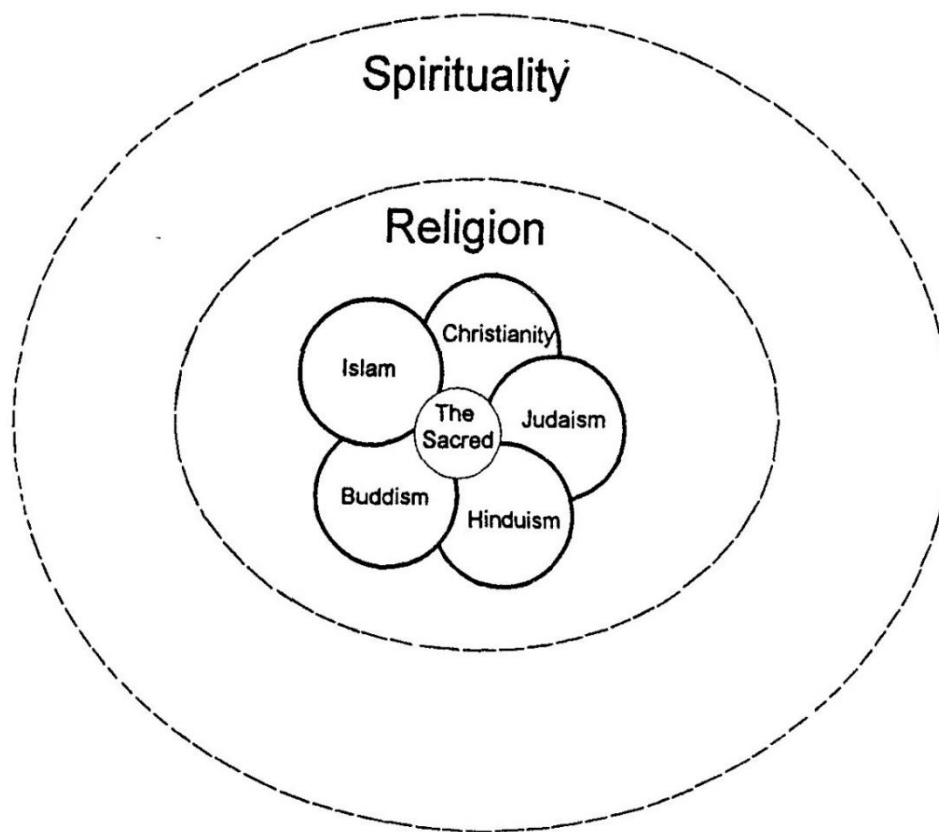

FIGURE 1.1 Schematic diagram of distinctions between religion and spirituality.

Zdroj: Koenig a spol, Handbook of Religion and Health, 2001, p. 19

https://books.google.cz/books?id=h8F3OmbImH4C&pg=PA17&hl=cs&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false

Spirituální péče by měla přispět k

- lepší **pohodě** pacientů v nemocnicích i hospicích
- zajištění **důstojnosti** pacientů během nemoci i umírání
- **důstojnému zacházení s ostatky** nemocného po smrti
- **důstojnému a citlivému přístupu** k jeho blízkým v průběhu nemoci i po smrti pacienta
- **oddálení syndromu vyhoření** personálu
- **zlepšení celkové atmosféry** v nemocnici či v hospici

Kdy hodnotit?

Hodnocení duchovních stanovisek a potřeb:

- zařadit na konec celkového posuzovacího procesu,
V
- až když si s P/K a jeho příbuznými vytvoříme vztah a máme pocit, že je možné o duchovních věcech mluvit

vnímavost

čas

Posuzování

- Údaje o duchovních přesvědčeních P/K – součást anamnézy
- Stoll navrhuje 4 oblasti duchovní anamnézy:
  - P/K koncepce Boha či božství
  - zdroj naděje a sil
  - významné praktiky a rituály
  - vztah mezi zdravotním stavem a individuálním duchovním přesvědčením

Všichni lidé mají právo o svých duchovních potřebách a stanoviscích nemluvit nebo je neodkrývat druhým

Posuzování

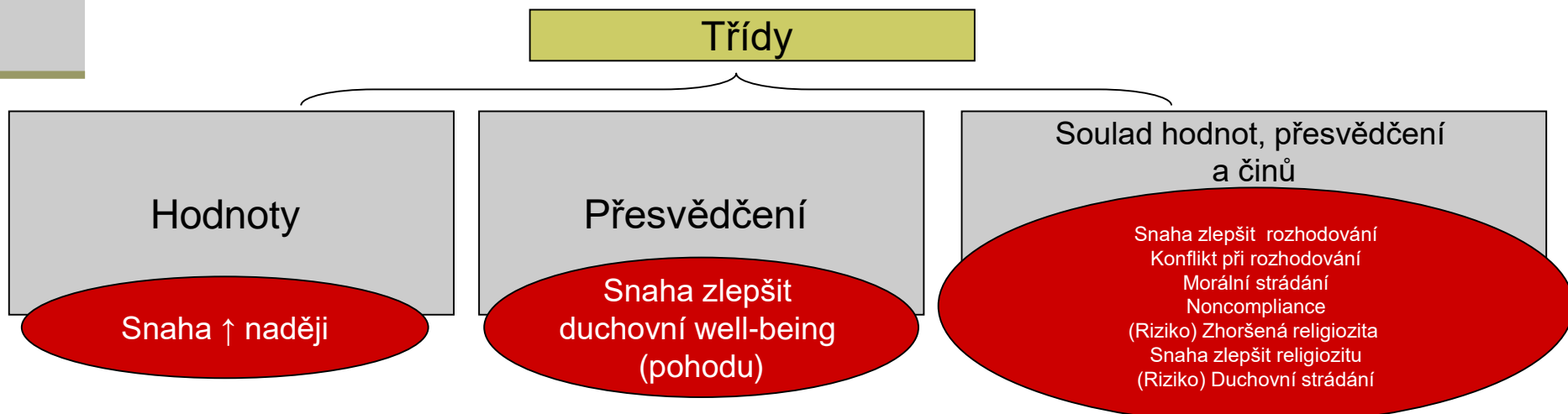
„Odkrytí“ duchovní tísně:

1. **Projevy a postoje** (P/K uzkostní, deprimovaný, apatický...)
2. **Chování** (modlí se, čte nábož. liter...)
3. **Verbalizace** (spomíná Boha, víru, církvev, dožaduje se duhovního, zmysl života...)
4. **Mezilidské vztahy** (Kdo P/K navštěvuje? Jak reaguje na návštěvy? Jak reaguje na spolupacienty a zdr.prac? ....)
5. **Prostředí** (má u sebe Bibli, religiózní přívěsky, růženec...)

Životní princip = diagnostická doména

Jde o ošetrovatelskou diagnostiku v oblasti zásad, které jsou podkladem:

- postojů,
- způsobu myšlení, projevů a zvyků člověka nebo institucí (jsou pro ně pravdivé a mají pro ně vnitřní hodnotu)

Duchovní strádání 00066

stav strádání způsobený narušenou schopností prožívat smysluplný život prostřednictvím propojení se sebou samým, druhými, světem nebo nadřazenou bytostí

Znaky:

1. **Orientované na vlastní osobu:**

- Vyjádření nedostatku – naděje, významu a smyslu života, míru/klidu, přijetí/akceptace, lásky, odpuštění sám sobě, odvahy
- Hněv
- Vina
- Slabé V špatné zvládání zátěže

2. **Orientace na jiné osoby:**

- Odmítání vzájemné součinnosti s duchovními
- Odmítání vzájemné součinnosti s přáteli, rodinou
- Vyjádřování pocitu odcizení

3. **Orientace na umění, hudbu, literaturu, přírodu:**

- Neschopnost věnovat se dřívější tvořivé činnosti
- Nezájem o čtení spirituální literatury

4. **Orientace na vyšší moc:**

- Neschopnost modlit se, účastnit se religiozních aktivit
- Vyjádření hněvu směrem k Bohu
- Neschopnost prožívat transcendentální záležitosti (po jejich předchozím praktikování)
- Náhlá změna spirituálních praktik
- Neschopnost nahlédnout do sebe svého nitra
- Verbalizace vlastní existence bez naděje, trápení se

Související faktory:

Sebeodcizení

Osamocenost/sociální odcizení

Úzkost

Sociokulturní deprivace

Smrt V umírání jiné osoby V vlastní umírání

Bolest

Životní změna

Chronické onemocnění vlastní V jiné osoby

zhoršená religiozita 00169

zhoršená schopnost spolehnout se na náboženská přesvědčení nebo účastnit se rituálů podle tradice konkrétní víry

Znaky:

1. **Obtížně dodržuje jeho náboženstvím dané rituály:**
  - Náboženské obřady
  - Pravidla stravování
  - Oblékání se
  - Modlení se
  - Bohoslužby/náboženské služby
  - Chování dané náboženstvím/čtením nábož. Materiálů/sdělovacích prostředků
  - Dodržování svátků
  - Setkání se s duchovními
2. Vyjadřuje emocionální distres z důvodu odtržení od komunity věřících
3. Vyjadřuje emocionální distres vůči religioznímu přesvědčení a /nebo vůči religiozní síti
4. Vyjadřuje potřebu navázat na předchozí přesvědčení a zvyklosti
5. Dotazuje se na náboženské chování a zvyklosti

Související faktory:

Tělesné - onemocnění, bolest

Psychologické – neefektivní podpora, osobní neštěstí, krize, nedostatek bezpečí, úzkost, strach ze smrti, využití náboženství k manipulaci

Sociokulturní – překážky k praktikování náboženství, nedostatečná společenská/kulturní integrace

Spirituální – duchovní krize, utrpení

Vývojové a situační – životní krize závěrečného období života, životní přechodné období, stárnutí

Riziko duchovní nouze 00067

člověk je ohrožen zhoršením schopnosti dávat prostřednictvím sebe sama, lidí, umění, hudby, literatury, přírody V vyšší moci svému životu smysl a cíl

Rizikové faktory:

1. Tělesné:

- Tělesné onemocnění
- Nedměrné užívání léků/alkoholu
- Chronické onemocnění

2. Psychosociální:

- Nízká sebeúcta
- Deprese
- Úzkost
- Stres
- Oslabené vztahy
- Separace od podpůrných systémů (přátel, rodiny, společnosti)
- Zábrany k prožití lásky
- Neschopnost odpustit sobě V jiným
- Ztráta (někoho/něčeho)
- Národnostní/kulturní konflikt
- Změna v náboženských obřadech V praktikách

3. Vývojové:

- Životní změny
- Vývojové životní změny

4. Prostředí:

- Změny prostředí
- Přírodní neštěstí, katastrofy

-
- Beznaděj – 00124 v důsledku ztráty víry v transcendentní (nadsmyslové) hodnoty (např.. v Boha)
  - Konflikt v rozhodování (specifikovat) – 00083 v důsledku neujasněných osobních hodnotách a přesvědčení

Jak pomoci P/K při uspokojování spirituálních potřeb?

- Respektovat víru P/K
- Získat informace o duchovních potřebách nemocného
- Informovat nemocného a příbuzné o bohoslužbách konaných ve zdravotnickém zařízení
- Podle přání P/K zprostředkovat návštěvu duchovního (kněze, mnicha, rabína...)
- Zprostředkovat návštěvu jiných věřících
- P/K může mít jinou prioritu při uspokojování potřeb!!!

Plánování

Úkol sestry:

- před obstaráním pomoci je potřeba zeptat se P/K na jeho přání a respektovat jej
- nedělat úsudky o tom, co je dobré a co je zlé, správné a nesprávné

Výsledné kritériá – pacient:

- vyjádřuje spokojenost se svým vyznáním;
- pokračuje ve spirituálních obřadech přiměřeně zdravotnímu stavu;
- vyjádřuje zmenšující se pocit viny;
- verbalizuje úlevu nebo přijetí utrpení;
- přestává obviňovat sebe samého a jiných;
- mluví o svém přiblížení se k Bohu;
- prožívá pocit odpuštění.

Realizace

- realizace plánu oš. péče, saturace spirituálních potřeb v praxi
- spolupráce s duchovní autoritou
- seznam duchovních, místnosti v areálu zařízení

Vyhodnocení

- shromaždění údajů týkajících se výsledných kritérií,
- Důležitý je vztah na bázi pomoci, dobré pozorovací schopnosti a komunikace

„Problém“ saturace spirituálních potřeb v klinické praxi

- „česká společnost – ateistická společnost“
- věřící jsou spíše starší a na vesnicích
- duchovní potřeby jsou spíše u umírajících
- nejistota ZP, na intenzivních odděleních „migrace personálu a většinou mladé sestry“
- minulost – zaměření medicíny a tedy i ošetrovatelství na nemocné a jejich vyléčení, později potřeba holistického vnímání – ovšem stále nejistě a rozpačitě vnímáme duchovní potřeby = ano jsou součástí, ale co s tím
- Nevyléčitelná nemoc V umírající P/K = prohra medicíny, neúspěch →

jak pomoci
člověku, pro
kterého je „jen“
symptomatická
léčba

o čem s ním
mluvit

jak k P/K
přistupovat

nejistota ZP, vyhýbání se pohledům, rozhovoru...

Mezinárodní akreditační standardy pro nemocnice

- PFR 1.1.1 nemocnice má vytvořený postup, v rámci kterého uspokojí požadavky pacientů a jejich blízkých na poskytnutí duchovních služeb či podobné požadavky, vyplývající z pacientových spirituálních potřeb a náboženského přesvědčení

Zdravotní kaplanská služba = Klinická pastorační péče

- péče o existenciální, duchovní a náboženské potřeby nemocných, těch, kdo trpí a těch, kdo o ně pečují.
- období nemoci – P/K hledají odpovědi na existenciální otázky, otázky o smyslu života, návratu do normálního života a vyrovnání se s nemocí.
- nabízí možnost, jak lidsky a důstojně zvládnout obtížnou životní situaci.

Pastorační péče je zaměřena na

- posilování P/K v jejich boji s nemocí, bolestmi a těžkostmi choroby - pastorační pracovník pomáhá posilovat P/K snahy o zvládnutí obtíží spojených s nemocí;
- v případě péče o umírající - pomoci umírajícímu přijmout nevyhnutelnou skutečnost, vyrovnat se s ní, nejen ji akceptovat, ale pomoci ke smíření s tím, co přichází.

Klinická pastorační péče

Poskytovatel - nejčastěji se používají výrazy *pastorační pracovník/asistent a kaplan*.

Kaplan capellanus – duchovní vázaný na kapli

- minulost
  - původně označován jako „pomocný“ duchovní – např. kněz působící ve farnosti, v níž však nebyl farářem (tč farní vikář),
  - spojován převážně s paliativní péčí
- současnost
  - člověk, který má patřičné vysokoškolské vzdělání a pověření od své mateřské církve vykonávat pastorační péči v nemocnicích či při jiných institucích.
- Profesionální nemocniční kaplan **nenahrazuje místní náboženské představitele**, ale **vyplňuje speciální potřeby, které jsou zahrnuty ve zdravotnických prostředích**

Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice - listopad 2006

Kvalifikační předpoklady nemocničního kaplana:

- dokončené obecně uznávané teologické vzdělání na magisterském stupni;
- speciální kapitoly z religionistiky: náboženství a náboženská hnutí (sekty);
- kurz pastorační péče;
- podrobné znalosti o duchovní péči v jednotlivých církvích v ČR (*včetně přesného názvosloví*);
- znalost organizace zdravotnictví a nemocnice;
- ovládání „právního minima“ v oblastech sociální péče a zdravotnictví;
- absolvování kurzu krizové intervence;
- absolvování kurzu komunikace, zejména v obtížných situacích;
- praxe předchozí i praxe v průběhu přípravy;
- obecné zásady spirituální péče;
- schopnost komunikovat v některém ze světových jazyků;
- základní orientace ve zdravotnických oborech;
- základní znalosti z lékařské a zdravotnické etiky;
- pověření vlastní církví;
- minimálně 3 roky působení v obecné pastorační péči

Klinická pastorační péče:

---

poskytována je:

- všem pacientům, hospitalizovaným i léčeným ambulantně či v denním stacionáři;
- příbuzným a známým nemocných, kteří jsou léčeni v nemocnici nebo na denních stacionářích;
- zdravotnickému personálu;
- služba je na vyžádání poskytována všem, kteří mají zájem - i lidem bez vyznání.

Podoby pastorační péče

- přítomnost u lůžka – mlčení s mlčícím klientem
- podpůrný rozhovor – přeladění emocí u deprese, úzkosti
- poradenský rozhovor – problematika vztahů (partnerských, generačních)
- terapeutický rozhovor – obsahuje existenciální témata
- svátosti, modlitba, četba duchovní literatury
- bohoslužba – ve vyhrazeném prostoru nebo přímo na oddělení
- podávání informací o pastorační péči a jí blízkých tématech

Kvalifikační předpoklady dobrovolníka

- teologické minimum *(je v kompetenci jednotlivých církví - např. dle ŘKC zahrnuje: komentovaný výklad Kréda, Desatera, svátostí, zásad duchovního života);*
- speciální kapitoly z religionistiky: náboženství a náboženská hnutí (sekty);
- kurz pastorační péče;
- podrobné znalosti o duchovní péči v jednotlivých církvích v ČR *(včetně přesného názvosloví);*
- znalost organizace zdravotnictví a nemocnice;
- ovládání „právního minima“ v oblastech sociální péče a zdravotnictví;
- absolvování kurzu krizové intervence;
- absolvování kurzu komunikace, zejména v obtížných situacích;
- základní znalosti z lékařské a zdravotnické etiky;
- praxe předchozí i praxe v průběhu přípravy;
- obecné zásady spirituální péče;
- pověření vlastní církví.

Neposkytují duchovní pomoc liturgickou formou, ale civilní – vyplývající z rozhovoru s P/K, zprostředkování návštěvy duchovního, společná modlitba, naslouchání P/K (např. jeho životní příběh),

Etický kodex nemocničního kaplana a dobrovolníka – poskytovatele spirituální péče vyslaného církví

Proklamovat, respektovat a chránit nedotknutelnou hodnotu a důstojnost každé osoby.

S úctou respektovat existenciální a duchovní rozměr utrpení, nemoci a smrti.

Bez vnucování přibližovat uzdravující, podpůrnou, usměrňující a smiřující sílu náboženské víry.

Dbát na to, aby spirituálním potřebám lidí z různých náboženských nebo kulturních prostředí bylo vyhověno při respektování osobního přesvědčení pacienta i pracovníka.

Chránit pacienty před nevhodnou duchovní vtíravostí nebo proselytismem (cílenou snahou o získávání nových věřících – pozn. red.).

Poskytovat podpůrnou spirituální péči zejména empatickým nasloucháním a s porozuměním vnímat stavy úzkosti, obav a znejistění.

Zprostředkovat či poskytovat bohoslužbu, obřady a svátosti podle potřeb pacienta a svých vlastních možností, daných řádem té které církve.

Přijímat případné úkoly v multidisciplinárním zdravotnickém týmu, jsou-li do něho zařazeni.

Působit jako zprostředkující či smířčí osoby v konfliktních situacích.

Nevyužívat těžké situace pacienta ani informací přijatých v souvislosti se spirituální péčí ve svůj prospěch.

Zachovávat mlčenlivost o svěřených důvěrných informacích.

Rozvíjet a udržovat požadované znalosti, dovednosti a kompetence v oblasti své práce.

V případě potřeby zprostředkovat kontakt s duchovními vlastní církve.

Chápat službu nemocničního duchovního jako primárně neevangelizační.

Seznam registrovaných církví a náboženských společností v ČR

- **Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)**

1. Apoštolská církev
2. Bratrská jednota baptistů
3. Církev adventistů sedmého dne
4. Církev bratrská
5. Církev československá husitská
6. Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů
7. Církev řeckokatolická
8. Církev římskokatolická
9. Českobratrská církev evangelická
10. Evangelická církev augsburského vyznání v České republice
11. Evangelická církev metodistická
12. Federace židovských obcí v České republice
13. Jednota bratrská
14. Křesťanské sbory
15. Luterská evangelická církev a. v. v České republice
16. Náboženská společnost českých unitářů
17. Náboženská společnost Svědkové Jehovovi
18. Novoapoštolská církev v České republice
19. Pravoslavná církev v českých zemích
20. Slezská církev evangelická augsburského vyznání
21. Starokatolická církev v České republice

Práce duchovního

Zákon 3/2002 Sb. o církvích a náboženských společnostech

§ 7 Zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společností

... pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby *v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, zabezpečovací detence, ochranné léčení a ochranná výchova,*

- Podmínky pro činnost duchovního v zařízeních poskytujících sociální, zdravotnické služby stanovuje příslušná organizace.

Spirituální péče

- směřuje k rozvoji duchovní dimenze člověka, a to bez vázanosti na konkrétní náboženství či konfesi;
- mohou ji vykonávat osoby, které k tomu mají příslušnou kvalifikaci podle požadavků zaměstnavatele.

Pastorační péče

- vychází z evangelia a směřuje zejména k rozvoji křesťanské spirituality klienta;
- součástí je poskytování křesťanských duchovních služeb, především svátostí;
- mohou ji vykonávat osoby, které k tomu mají pověření od některé z křesťanských církví.

Jméno skupiny	Název náboženství	Odhadovaný počet stoupenců	Doba vzniku	Hlavní oblasti výskytu
Abrahámovská náboženství 3,4 miliardy	<u>Křesťanství</u>	2,1 miliardy	1. století	Celosvětové rozšíření kromě severozápadní Afriky, <u>Arabského poloostrova</u> a některých částí <u>střední</u> , <u>východní</u> a <u>jihovýchodní Asie</u>
	<u>Islám</u>	1,5 miliardy	7. století	<u>Střední východ</u> , severní Afrika, střední a jižní Asie, západní a východní Afrika, <u>Indický subkontinent</u> , <u>Rusko</u> , <u>Čína</u> , <u>Balkán</u> a Majské souostroví
	<u>Judaismus</u>	14 milionů	Doba železná	<u>Izrael</u> , <u>USA</u> , <u>Evropa</u>
	<u>Bahá'í</u>	7 miliónů	19. století	Celosvětové rozšíření bez hlavních center výskytu
<u>Indická náboženství</u> 1,4 miliardy	<u>Hinduismus</u>	900 milionů	neznámá	Indický subkontinent, Fidži, <u>Guyana</u> a <u>Mauricius</u>
	<u>Buddhismus</u>	376 milionů	doba železná	Indický subkontinent, východní Asie, oblast Indočíny a některé ruské regiony
	<u>Sikhismus</u>	23 milionů	16. století	<u>Indie</u> , <u>Pákistán</u> , <u>Afrika</u> , <u>Kanada</u> , <u>USA</u> , <u>Spojené království</u>
	<u>Džinismus</u>	4,2 milionů	doba železná	<u>Indie</u> a <u>východní Afrika</u>
Východoasijská náboženství 500 milionů	<u>Taoismus</u>	neznámá	<u>Období Jara a Podzimu</u>	<u>Čína</u> a čínské <u>diaspory</u>
	<u>Konfucianismus</u>	neznámá	<u>Období Jara a Podzimu</u>	Čína, <u>Korea</u> , <u>Vietnam</u> a čínské a vietnamské diaspory
	<u>Šintoismus</u>	4 miliony	neznámá	<u>Japonsko</u>
	<u>Caodeismus</u>	1-2 miliony	1925	<u>Vietnam</u>
	<u>Čchondogjo</u>	1,13 milionů	1812	<u>Korea</u>
	<u>Yiguandao</u>	1-2 miliony	okolo 1900	<u>Taiwan</u>
	<u>Tradiční čínské náboženství</u>	394 milionů	neznámá	Čína
Etnická/domorodá 400 milionů				
	<u>Původní náboženství</u>	300 milionů	neznámá	Indie, Asie
	<u>Tradiční africká náboženství</u> a diaspory	100 milionů	neznámá	Afrika, <u>Amerika</u>

Judaizmus

- náboženství a kultura židovského národa
- Židé tradičně neoznačují judaismus jako náboženství, ale jako kulturu s vlastní historií, jazykem (hebrejštinou), zemí předků, liturgií, filozofií, souborem etických zásad a náboženských praktik
- Židovský národ sleduje stopy svých tří dávných praotců:
Abraháma (ranní modlitba), jeho syna Izáka (polední)
a jeho vnuka Jákoba (večerní)

Symbolizuje souhvězdí, pod kterým se čeká na Mesiáše, a také šest pracovních dní kde střed znamená šabat.

Potravinové předpisy - KAŠRUT

- ❖ soubor stravovacích zvyků v judaismu;
- ❖ vhodnost pokrmů a nápojů určuje Tóra;
- ❖ kašrut je vyvozen z hygienických norem a z empirických zkušeností života na poušti.
- ❖ kóšer znamená vhodné jídlo, či nápoj
- ❖ řezníci, zvaní "šochet"

Vhodné kóšer potravinové komodity:

- ❖ sudokopytníky, kteří přežvykují (hovězí, skopové, kozí, jelenovitý);
- ❖ drůbež (kuře, slepice, kachna, husa, krůta) a holoubata;
- ❖ ryby jenom ty, které mají ploutve a šupiny;
- ❖ zelenina, ovoce, zrní a ořechy.

Nevhodné „Trejfe“ potravinové komodity:

- ❖ všechna zvířata, která jsou Tórou zapovězená - masožravce, lichokopytníky (koně) a zvířata bez kopyt, plody moře, dravé a zakázané ptáky a vepře.
- ❖ Nevela (zdechlina) - zvířata, která jsou kóšer, ale nebyla poražena rituálně vhodným způsobem
- ❖ přísný zákaz požívání krve (krev je připodobňována k duši a k životu), při porážce se musí krev odstranit - velká část vyteče během samotné porážky, pak se dá maso do vodní lázně, důkladné prosolení, čímž se odstraní zbytky krve.

Zakáz - konzumovat jakékoliv emulgátory či umělé konzervanty, protože chtějí jíst pouze podstatu potravin či pokrmu a tyto doplňky představují zbytečnosti, které jsou v pokrmu navíc.

Potravinové předpisy - KAŠRUT

- ❖ maso a mléčné výrobky se musí připravovat odděleně jedny od druhých v nádobách vyhrazených pro tyto účely

"nevař kozla v mléce jeho matky"

- ❖ obecně platí, že masité jídlo je dovoleno jíst nejméně **půl hodiny po mléčném** (vypláchnutí úst vodou, zajedení chlebem), ale **mléčné až 3–6 hodin po** masitém, uvedené intervaly se mohou lišit podle zvyklostí v jednotlivých komunitách. *(Mytí rukou ve vodě - střídavě pravá a levá, přičemž každá ruka se musí otřít 3x, poté následuje mlčení, modlitba, konzumace jídla, ev. náhrada - ruce otřít o zed', písek nebo v nejkrajnějších případech o oděv.)*
- ❖ při hospitalizaci P/K je vhodné respektovat oddělení mléčných a masných výrobků,

Rituály

Manželství – nesmí se konat počas šabatu a svátečních dní, svatební smlouva (stanovuje povinnosti muže, neobsahuje sliby ženy), svatební baldachým symbolizuje domov, kt. spolu pár zakládá, ženich rozbíjí pohár (připomenutí zničení jeruzalemského chrámu), tradiční začátek hostiny až po ztvrzení tělesným stykem

8. deň obřízka u novorozenců mužského pohlaví (fyzický znak, že se dítě podílí na boží zmluve) (židovský Dr.= Mohel; 10 mužů, bez přítomnosti matky) + vyhlášení jména;

udělení jména u dívek v synagoze -1 sobota po narození

Smrt – smutné, ale nevyhnutné završení dobrého života; při lůžku umírajícího pohřební bratrství mužů/žen (morální i rituální čistota; není potřeba rabína) zůstávají až do konce, pak rituální omytí (velká čest)

Muž – zahalen do talidu ve kt. se modlíval, jednoduchá dřevěná rakev, hlava spočívá na půdě ze Svaté země

Judaizmus - Zdraví a nemoc

- Učí, že člověk nesmí být v nemoci a ve smrti opuštěn
- Židovský zákon vyžaduje vyhledávat **kvalifikovanou medicínskou péči**, mohou užívat léky, přijímat krev a vakcíny, provedená biopsie a amputace
- Pouze při šabatě a v době hlavních židovských svátků, můžou odmítnout hospitalizaci, nebo lékařský zákrok, pokud nejsou indikovány z „VI“
- ortodox. věří, že celé Bohem dané tělo se musí vrátit do země, nepřijatelné dárčovství transplantátů
- Menej přísné skupiny – souhlas s pitvou za předpokladu, že nebudou odobraté části těla
- Tělo (i plodu) sú rituálne umyté v pohreb. ústave, po smrti čo najskôr pochovávajú, proti kremácii majú výhrady
- Th. prerušenie tehotnosti – len pri ohrození fyzického či psychického zdravia ženy, vasektomie nedovolená
- Důraz kladou na hygienu, zejména mytí rukou po probuzení ze spánku, toaletě... (sundat i prstene)

Judaismus hospitalizace a poskytování zdravotnické péče

- Muže by měl vždy ošetřovat muž (lékař, masér atd.), ženu žena. V případě, že vyšetření nebo ošetření ženy musí poskytnout muž, je u výkonu přítomen manžel či jiný člen rodiny, jinak musí asistovat sestra nebo jiný člen zdravotnického personálu. Důvodem je zabránit, aby žena a muž, dokonce ne-Žid, zůstali v místnosti sami. Výjimka platí při ohrožení života.
- Opatrně s dotyky u opačného pohlaví napr. podávání ruky (biblický předpis o možném rituálním znečištění muže třeba neúmyslným kontaktem s menstrující ženou).

Šabat

sedmý den v týdnu, věnovaný odpočinku a upuštění od pracovní a všední činnosti. Šabat je nejdůležitější svátek v judaismu

„Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý. Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. Ale sedmý den je den odpočinutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách. V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi a všechno, co je v nich , a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý. “

V Toře jsou přesně definovány činnosti, kt. jsou zakázány v době Šabatu:

- Šabat musí být dodržován (Ex 31:12-17)
- Je zakázáno hoření, zapalování a rozdělávání ohně (Ex 35:3)
- Je zakázáno vaření a příprava jídla (Ex 16:23)
- Je zakázáno opouštět místo pobytu (Ex 16:29)
- Je zakázáno sbírání předmětů vně domu a vycházet ven za účelem vykonávat každodenní činnosti (Ex. 16:25-30 a Num 15:32-36)
- Je zakázáno orat a sklízet (Ex 34:21), zakázány jsou veškeré formy zemědělské činnosti (Neh 13:15)
- Zákaz orby a sklizení platí i za předpokladu, že způsobí vážné osobní či finanční ztráty, šabat musí být dodržován a není podstatné jak nevyhnutelné se činnosti zdají být.
- Je zakázáno nakupovat a prodávat na trhu (Neh 10:32)
- Je zakázáno přinášet výrobky na trh (Neh 13:15-22)
- Je zakázáno nosit těžké věci, dokonce i v případě že nejsou předmětem obchodu (Num 4:3 a Jer. 17:21-27)
- Je zakázáno odcházet kamkoliv za účelem zisku či práce, a to i v případě, že by jsme tam došli až po ukončení Šabatu (Is 58:13-14)
- Je zakázáno diskutovat o financích, obchodě či práci a dělat plány na všední dny (Is 58:13-1 a Amos 8:5)

Postavení žen v židovské tradici

- partnerka a manželka svého muže, bylo jí určeno rodit děti.
- v pátek připravuje slavnostní šabatové jídlo (při zadělávání těsta oddělí jeho část, vysloví požehnání a spálí ho v ohni - symboliku obětování).
- na začátku *šabatu* rozsvěcuje min. 2 svíce a vyslovuje požehnání.
- hospodyně v domácnosti (*musí se vyznat v kašrutu - rituální způsobilosti týkající se přípravy jídla - a dodržovat jej*).
- původní synagogy – oddělené pro muže a ženy s dětmi
- **Nida** - hebrejský název pro menstrující ženu,
  - zakázán pohlavní styk i jakýkoliv jiný tělesný kontakt mezi mužem a ženou (v průběhu menstruace + min. 7 dní po ní,
  - oddělená lůžka,
  - obléká se střídmě, nepoužívá parfém, nelíčí se,
  - po menstruaci - rituální lázeň - *mikve*

Tradice *nidy* učí respektu k ženství a posiluje vzájemnou úctu v manželství.

- židovská dívka - dospělost ve 12 letech - slavnost "*bat micva*" tj. "dcera příkázání,, (seznámení s židovskými zákony a zvyky, pak rodinná oslava)

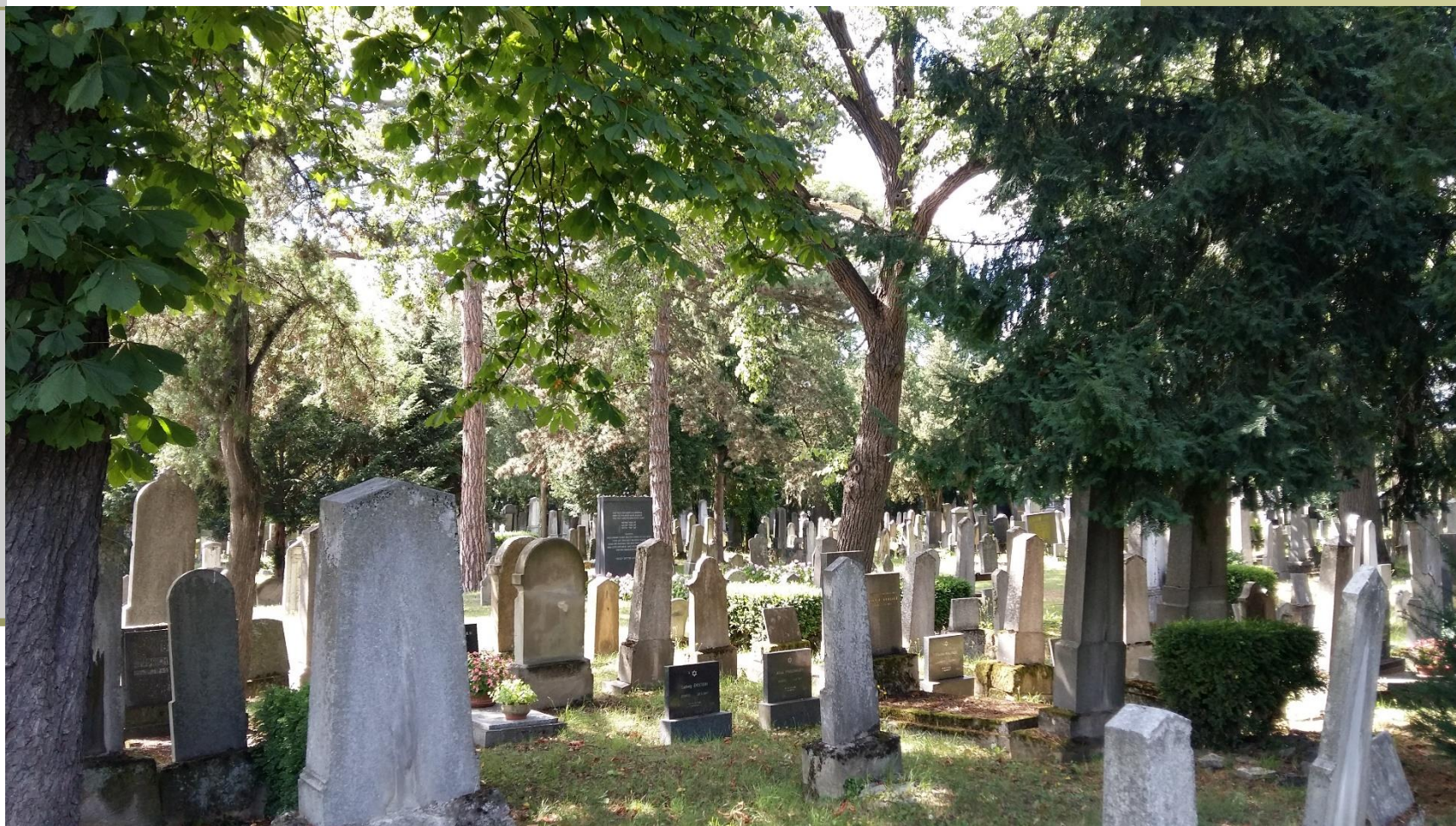

Fasáda synagogy Agudas achim na Skořepce

Židovský hřbitov Brno

Synagoga – z řeckého slova *synagógé* shromáždění

Belz Beis ha-midraš ha-gadol v Jeruzalémě (cca 6 000 míst)

Křesťanství

- je monoteistické, univerzální, historické (založené) a misijní náboženství, které se odvozuje od působení Ježíše z Nazareta, jehož křesťané vyznávají jako Krista, slíbeného Mesiáše.
- Ježíš byl ukřižován v Jeruzalémě kolem roku 30, o jeho působení mluví čtyři evangelia a o počátcích křesťanství další knihy Nového zákona, což je mladší část křesťanské Bible. Její starší část tvoří hebrejská bible, kterou křesťanství převzalo a nazývá ji Starý zákon.

3 hlavní formy:

- Římskokatolické – hlava církve papež
- Ortodoxní- neboli pravoslavní; cařihradský patriarcha je první mezi rovnými patriarchy různých ortodoxních církví
- Protestantské- znamená společné označení křesťanů navazujících na světovou reformaci; směry evangelisté augsburského vyznání (luteráni), reformovaní křesťané helvétského vyznání (kalvinisté), metodisté, anglikáni, baptisté, pietisté, presbyteriáni, puritáni, kvakeři a jiné odštěpené církve

Křesťanství

- Příslušnost ke křesťanství není dána původem nebo narozením, nýbrž **křtem** a **osobním přijetím určitého vyznání víry** (dogmatiky) a určité životní praxe.
- Všichni křesťané věří v jednoho Boha, vyznávají Ježíše Krista jako Spasitele a Božího syna, uznávají křest a další svátosti, věří v možnost odpuštění hříchů a osobní spásy a očekávají druhý příchod Kristův.
- Většina křesťanských církví vyznává Boží Trojici – Boha Otce jako Stvořitele, Ježíše Krista jako Syna a Ducha svatého vedle křtu uznává i svátost Večeře Páně (eucharistii)

Já jsem Pán, tvůj Bůh:

1. Nebudeš mít jiné bohy mimo mne. (Neuctívej jiné bohy)
2. Nevezmeš jména Božího nadarmo. (Nezneužívej Boží jméno).
3. Pomni, abys den sváteční světil. (Zasvěť jeden den v týdnu Bohu)
4. Cti otce svého i matku svou, abys dlouho žil a dobře se ti vedlo na zemi.
5. Nezabiješ. (Nebudeš vraždit).
6. Nesesmíláš. (Měj v úctě lásku mezi mužem a ženou).
7. Nepokradeš. (Nezcižuj majetek druhých lidí).
8. Nepromluvíš křivého svědectví. (Nemluv o jiných lidech nepravdivě).
9. Nepožádáš manželky bližního svého. (Měj v úctě lásku mezi mužem a ženou).
10. Nepožádáš statku bližního svého. (Nezcižuj majetek druhých lidí).

Římskokatolická církev

Ježíš ustanovil sedm svátostí, církev je jejich zprostředkovatelka:

- ❖ Křest
- ❖ Biřmování
- ❖ Eucharistie (svátost oltářní)
- ❖ Smíření
- ❖ Svátost nemocných (pomazání) - není poslední pomazání, potřebné chápat jako pomoc v nemoci!
- ❖ Kněžství
- ❖ Manželství

Zastává názor– novorozenec má duši od okamihu počatí,
Prísně katolícké zákony řídí kontrolu porodnosti, sterilizaci a aborty
Popeleční středa a Velký pátek - období půstu
Neděle den pobožností

Potřeby nemocných římsko-katol. věrovyznání

- Tč. bohoslužby se konají v mnoha zdravotnických zařízeních
- Info o návštěvě kněze jen u P/K o kterých je informován od blízkých nebo ZP (informovanost nekoresponduje s potřebami P/K)
- Poskytování informací- většinou formou oznámení na nástěnce

Protestantské církve

- Českobratrská církev evangelická
- Církev československá husitská
- Křesťanská společenství (nezaměňovat s křesťanskými sbory)
- Křesťanské sbory
- Apoštolská církev

Svedci Jehovovi

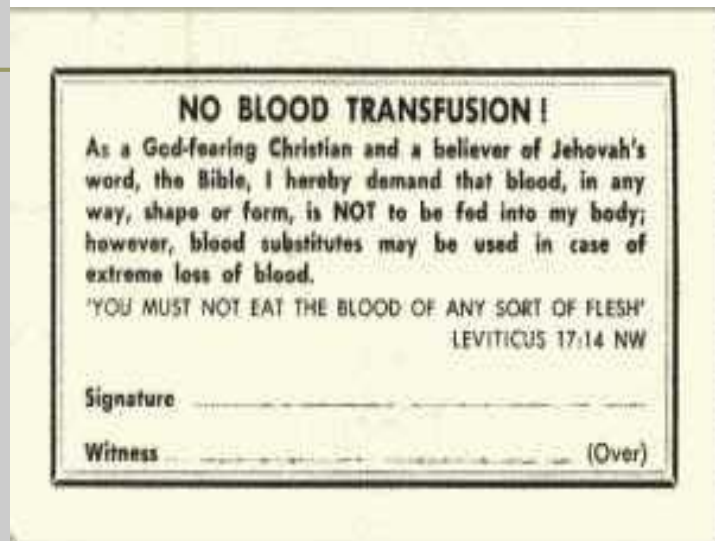
- Odmítají TRF i transplantaci orgánů
- Bez námítek – náhrady krvi a autotransfúze
www.krev.info
- Konzumují maso zbavené krvi
- Zákaz th. i požadovaných abortov
- Pochovávání do země i kremace
- Pitva – ak to vyžaduje zákon, z těla nemožno odejmout žádné části

Symbol života povyšují nad život

2. ledna 2007, Lidové noviny, strana 11

- S krevní transfuzí se Svědkové Jehovovi potýkají dlouho. Od roku 1945 se datuje její zákaz. Přijetí krve nebo transplantovaného orgánu je až do roku 1980 přirovnáváno ke kanibalismu. Koncem minulého roku svědkové ve svém interním bulletinu uveřejnili obsáhlou tabulku vysvětlující, které části krve jsou přijatelné jako věc svědomí a které nikoli.
- Podle tabulky nyní svědkové odmítají podání celé krve a jejích základních frakcí - červených a bílých krvinek, destiček a plazmy. Mohou ale přijímat jakoukoliv část krve včetně přípravků s hemoglobinem či krevními bílkovinami, pokud je rozdělena na menší frakce.
- Přijímat krev tedy stále nelze, ale je možné ji „přijímat po kouskách“. Pozitivní na této málo pochopitelné zprávě je to, že každým, byť nepatrným rozšířením hranic v této oblasti budou ušetřeny další životy.
- Praxe s přijímáním krve je ovšem mezi svědky různá.

Nauka Strážné věže o krvi v roce 1961:

ŽÁDNOU TRANSFUZI KRVE!

Jako Boha se bojící křesťan a věřící v Jehovovo slovo, Bibli, tímto žádám, aby krev jakoukoli cestou, v jakékoli podobě nebo formě, nebyla dána do mého těla; v případě extrémní ztráty krve mohou být použity bezkrevní náhražky.

"NEBUDETE JÍST KREV TĚLA ŽÁDNÉHO DRUHU"

3.Mojžíšova 17:14
(český překlad)

Nauka Strážné věže o krvi v roce 2004:

Pokud však jde o frakce těchto základních složek, musí se každý křesťan po důkladném rozjímání spojeném s modlitbou rozhodnout sám na základě svého svědomí

Islám rozeznává dva prameny víry:

Korán (al-Qur'án) – „přednášet“

nezměnné slovo boží, jenž předal Alláh proroku Muhammadovi
rozdělení do 114 kapitol (súr) - všechny s výjimkou jediné
začínají slovy:

„*Ve jménu Alláha, milosrdného, slitovného...*“ Bismalláh = ve jménu Alláha

Inš'alláh = podle boží vůle – před něčím důležitým

- první súra al-Fátiha – odříkává se 5x denně
- velká úcta, odříkávání nahlas v arabštině, učení nazpaměť, zařazení do modliteb

Sunna - cesta proroka Muhammada

- vzor každého muslima

tradice a působení proroka Muhammada jsou uchovány v Hadith
(vyprávění o výročí a činech Muhammada a někdy též jeho druhů)

11 Po:

al-'ithnayn: 18. Ramadan 1441

18 Po:

al-'ithnayn: 25. Ramadan 1441

Dvě podoby islámu - po smrti proroka Muhammada v r. 632

- sunniti – Abú Bakr, Umar a Uthmán

- šíiti - Š'at Alí

1.6 BILLION
MUSLIMS IN THE WORLD

85% SUNNI

15% SHIA

cfr

Abú Bakr
Umar
Usmán
Alí
Hasan
Husajn

Dostupné z: http://www.hks.re/wiki/lib/exe/detail.php?id=islam-ramadan&media=2014:mapa_islam_sunnite_siite.jpg

...

Mešita v Brně

„Pět pilířů“ islámu

1. Vyznání víry (Šaháda)
2. Povinné modlitby (Salát)
3. Půst v měsíci ramadánu (Sawm)
4. Daně chudým, jedná se o přesně regulované uzákoněné odvody/dávky ve prospěch chudých a potřebných (Zakát)
5. Pouť do Mekky by měl vykonat každý dospělý muslim, alespoň jedenkrát za život v případě, ž mu to stav dovolí. (Hadždž)

Ramadan začátek 24.4.2020

- Mohammed obdržel první zjevení
- smysl - přiblížit se více k duchovní podstatě islámu
- zákaz jíst, pít, kouřit, mít sexuální styk
- osvobozeny – těhotné/kojící/menstruuující/šestinedělí ženy, nemocní lidé, lidé cestující na dlouhou vzdálenost, děti do doby puberty.
- ukončení půstu svoláváním na večerní modlitbu – maghrib, první pokrm po skončení půstu - iftár (datle a voda/mléko)

Zdraví a nemoc

- Nemoc přichází na toho, kdo se nestará o své zdraví, a nebo je vystaven infekcím.
- Trápení – zkouška/test
- „Bůh dává či dovoluje některým lidem, aby se trápili, aby tak byla vy/zkoušena jejich trpělivost a vytrvalost.“
- „Bůh někdy dává některým lidem trpět, aby tak vyzkoušel jiné, jak se k těmto (trpícím) zachovají.“
- Věří, že utrpení v nemoci může napomoci k vykoupení hříchů
- Modlitby, pokání a dobré skutky.
- Respektují medicinský pokrok

Bolest

- ❖ Ortodoxní muslimové bolest spíše skrývají „Odevzdat se do vůle Alláha.“
- ❖ Onemocnění provázena bolestí jsou přijímána jako úděl daný Vyšší mocí

Datum	Fadžr Úsvit	Šurúk Východ	Zuhr Poledne	Asr Odpoledn e	Maghri b Západ	Iša Večer
11.5.2020	03:48	05:12	12:54	16:56	20:26	21:50

[Qibla Compass Pro - Android App - YouTube](#)

<http://www.islamweb.cz/>

Hospitalizace

- - samostatný pokoj- soukromí, návštěvy, rituály
- - strava- výběrová, vegetariánská
- - ústavní pyžamo - pocit zranitelnosti a nechránění (pokud lze - ponechat vlastní oblečnou, kterou považují za nezbytnou)
- - žádnou věc či majetek nedávat na zem nebo v blízkosti bot nebo nohou – urážka

Modlitby:

- zproštěny povinnosti modlit se, ortodoxní muslimové chtějí vykonávat modlitby, postačí 3x
- prostor pro modlitbu - nerušené soukromí (vhodné poblíž vodovodu, určena na jiná účely)
- modlíci se muslim - projít mu za zády a nevšímat si ho (ne před ním- urážka)
- páteční modlitba- společná (Moše) - oddělené modlitby žen (dobrovolná modlitba) a mužů (povinná)
- Ramadán – půst (nic per os/parenterální podání, léky bez alkoholu, gtt do očí, uší, nosu + inj sc, im, iv, lokálně masti/pasty... lze aplikovat), modlitba

Harám

- vepřové maso/sádlo
- maso zvířete zabitého neznámým způsobem, obsahující krev, nebylo poraženo a pošlo samo, zvíře poraženo jiným než Alláhovým jménem.
- alkohol

Modlitby v nemocnici

- Nemocní jsou zproštěny povinnosti modlit se, ortodoxní muslimové chtějí vykonávat modlitby, postačí 3x
- Prostor pro modlitbu- nerušené soukromí (vhodné poblíž vodovodu)
- Modlíci se muslim- projít mu za zády a nevšímat si ho (ne před ním- urážka)
- Pyžamo- pocit zranitelnosti a nechránění (pokud lze ponechat vlastní oblečení nebo jeho část, kterou považují za nezbytnou)
- Žádnou věc či majetek nedávat na zem nebo v blízkosti bot nebo nohou – urážka
- V pátek vykonávají muslimové společné modlitby (Mošé)- možnost vyhradit místnost v nemocnici (poblíž vodovodu, neurčena na jiná účely, oddělené modlitby žen (dobrovolná modlitba) a mužů (povinná)

Specifika péče

„Ten, kdo věří v Boha a v Poslední den, nesmí být sám se ženou bez přítomnosti mahrama (mužského blízkého příbuzného, za kterého se podle práva nemůže vdát), jinak bude jejich třetím společníkem Satan.“

O muže

- tělesné oblasti u mužů tabu oblast mezi pupkem a koleny.
- muži by měli být pokud možno vyšetřeni a ošetřováni personálem mužského pohlaví, zvláště pokud jde o intimní péči.

O ženu

- Tělesné oblasti, které jsou u ženy tabu - **od krku až po kolena**. Odhalíme jen ty nejdůležitější části těla.
- Péče o ženy je muži zakázána.
- Zajistíme, aby se muslimská pacientka při žádných léčebných opatřeních nemusela zdržovat v jedné místnosti sama s cizím mužem (chraňme nemocnou před ztrátou cti).
- Nikdy neposílejte na vyšetření muslimskou pacientku s mužem.
- Chováme se zdvořile a zdrženlivě. Vysvětlíme hlavě rodiny, jaká opatření jsou nutná.
- Zeptáme se, která blízká osoba ženského pohlaví může být při ošetření přítomna.

Zakázaná kremace, pohrební kultura

Mohou přijímat veškeré th. metody

Pitva- tradičně zakázána (znovuvzkříšení=tělo nesmí být porušeno), dovoluje pitvu na zjištění příčiny smrti, pokud to nařizují zákony země

Stravování

- pohostinný, hostovi je v kteroukoliv denní i noční hodinu nabídnutá domácí strava, jejím odmítnutím by jsme urazili hostitele
- Stoluje celá rodina, i v nemocnici chtějí zabránit, aby nemocný musel jíst sám (někdy jsou pro P/K tyto návštěvy unavující, ale bylo by nezdvořilé je odmítnout)
- Zakázané potraviny (harám) - vepřové maso a všechny výrobky včetně sádla a pokrmů připravených na sádle, maso zvířete zabitého neznámým způsobem, nebo které ještě obsahuje krev, nebo pošlo samo a nebylo poraženo, nebo zvíře poraženo jiným než Alláhovým jménem.
- Alkoholické nápoje, drinky a pokrmy s alkoholem (nevhodné i léky s obsahem alkoholu)
- Vyhýbáme se mletému masu
- Ryby mohou jíst ty které mají šupiny a humry a garnáty
- Přednost masu drůbežímu a hovězímu

Komunikace

- Ztížená jazykovou bariérou

V islámské kultuře je tabu s nezúčastněným mluvit o:

- Rodinné a intimní problémy-zejména u osob opačného pohlaví
- Základní FF- močení, stolice, výtok, zvracení, krvácení..."
- Těhotenství
- Rodinný stav
- Počet dětí
- Takt a empatie při zjišťování údajů
- Potřásání rukou není zvyklé (ten který to odmítá má ruce za zády)

